

Θ. Α. ΑΜΕΛΙΔΗΣ
ΦΙΛΟΛΟΓΟΣ

ΑΡΙΣΤΟΤΕΛΗΣ

ΠΟΛΙΤΙΚΑ

ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗ 2010

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

Το πρόβλημα που έχει να αντιμετωπίσει κάθε φιλόλογος, όταν καλείται να διδάξει το «Φιλοσοφικό Λόγο» στην Γ' Λυκείου είναι πώς να οργανώσει το μάθημά του έτσι, ώστε να δώσει όλα εκείνα τα στοιχεία και τα πληροφορίες που χρειάζεται ο μαθητής για το μάθημα και για τις Γενικές Εξετάσεις. Πρέπει να επιλέξει μέσα από ένα πλήθος βιβλίων, βοηθημάτων, δικών του σημειώσεων και να είναι σε τέτοια μορφή, ώστε να δοθούν ολοκληρωμένα στους μαθητές του στην τάξη.

Αυτό το πρόβλημα με απασχολούσε συνέχεια όσο δίδασκα εδώ και 27 χρόνια στο λύκειο και σχεδόν ανελλιπώς στη θεωρητική κατεύθυνση. Άρχισα να οργανώνω το μάθημά μου στην αρχή με την παραδοσιακή μορφή των σημειώσεων και των φωτοτυπιών και αργότερα με την ηλεκτρονική του και να διαπιστώνω πόσο πιο εύκολα ήταν και στην παρουσίαση όλων των πληροφοριών αλλά και στις ερωτήσεις που γινόταν στην τάξη είτε δινόταν ως εργασία στο σπίτι.

Ο καθηγητής, εάν έχει τη δυνατότητα του διαδραστικού πίνακα, μπορεί να προβάλλει όλο το υλικό του, όπως εμφανίζεται στο ηλεκτρονικό βιβλίο, να σημειώσει σ' αυτό ό,τι θέλει και όλη η παράδοσή του να αποθηκευθεί και να δοθεί στο μαθητή.

Οι ίδιοι οι μαθητές, επίσης, εξοικειωμένοι με τους Η/Υ, πιο ευχάριστα και πιο ελκυστικά δέχονται όλες τις νέες δυνατότητες της τεχνολογίας.

Έτσι, κατέληξα στη συγκεκριμένη μορφή του ηλεκτρονικού αυτού βιβλίου, προσπαθώντας να δώσω μια ολοκληρωμένη πρόταση διδασκαλίας για κάθε ενότητα του μαθήματος.

Η δομή του βιβλίου είναι η ακόλουθη:

I. Εισαγωγή. Δίνεται η εισαγωγή του βιβλίου σε διαγραμματική μορφή με όλα τα βασικά της σημεία, με σχόλια και ερωτήσεις.

II. Σχόλια - Κείμενο – Σχόλια από το βιβλίο του καθηγητή.

α) Σχόλια: Ξεκινάμε με τους προτεινόμενους στόχους του ΚΕΕ (Κέντρο Εκπαιδευτικής Έρευνας του ΥΠΕΠΘ) που πρέπει να επιτευχθούν κατά τη διδασκαλία της συγκεκριμένης ενότητας και προστίθενται κάποιες βασικές επισημάνσεις – διευκρινίσεις.

β) Κείμενο: Είναι χωρισμένο σε νοηματικές ενότητες και επισημαίνονται τα ερμηνευτικά σχόλια του βιβλίου.

γ) Σχόλια από το βιβλίο του καθηγητή. Αναφέρονται σε όλο το υποστηρικτικό υλικό που παρέχει το ίδιο το Υπουργείο Παιδείας (σχόλια βιβλίου, ερωτήσεις ΚΕΕ, βιβλίο του καθηγητή) Αν παρατηρήσουμε τις ερωτήσεις των θεμάτων στις Γενικές Εξετάσεις, θα δούμε ότι αυτές στηρίζονται κατά κύριο λόγο σ' όλο αυτό το πληροφοριακό υλικό. Έτσι, καθίσταται σχεδόν περιττή κάθε άλλη πληροφορία που υπάρχει σε διάφορα βιβλία ή βοηθήματα.

Εδώ υπάρχει και μια νέα καινοτομία. Το κείμενο και τα σχόλια είναι συγκεντρωμένα σε ενιαία σελίδα με τις παραπομπές σε κάθε λέξη του κειμένου που αναφέρονται. Μ' αυτόν τον τρόπο ο μαθητής διευκολύνεται άμεσα εφόσον δε θα χάνεται σε πλήθος πληροφοριών και δε θα δυσκολεύεται να ξέρει σε ποιο συγκεκριμένο σημείο του κειμένου αναφέρονται.

III. Διάγραμμα του μαθήματος. Βοηθά στην κατανόηση και στην επανάληψη του μαθήματος.

IV. Μετάφραση. Είναι γραμμένη με αντιστοιχία κατά λέξη για πιο εύκολη εκμάθηση.

V. Ερωτήσεις είτε με τη μορφή ανοιχτών ερωτήσεων είτε με συνδυασμό ερωτήσεων κλειστού και ανοιχτού τύπου και ασκήσεις του ίδιου του ΚΕΕ. Όλα αυτά με τις

αντίστοιχες απαντήσεις τους. Επίσης, σ' όλες οι ερωτήσεις του σχολικού βιβλίου σε κάθε ενότητα υπάρχουν απαντήσεις από το βιβλίο του καθηγητή.

Μέσα από τις **ερωτήσεις** (ανοιχτού – κλειστού τύπου) θα μπορέσει ο μαθητής να κατανοήσει το κείμενο αλλά και να «μπει στο πνεύμα» των ερωτήσεων των Γενικών Εξετάσεων, αφού αυτές στηρίζονται στα σχόλια του βιβλίου και στις ερωτήσεις του ΚΕΕ.

VI. Λεξιλογικές ασκήσεις

Όλες οι προτεινόμενες ασκήσεις του ΚΕΕ με τις αντίστοιχες απαντήσεις τους.

VII. Θέματα Γενικών Εξετάσεων (2001 – 2009) (ΓΕΛ, Δ' Τάξης Εσπερινού, Ομογενών καθώς και τα επαναληπτικά αυτών) με τις απαντήσεις τους χωρισμένα σε κάθε ενότητα του μαθήματος.

Ο μαθητής μπορεί έτσι να ελέγχει τις γνώσεις του σε κάθε ενότητα και να γνωρίσει τη μορφή των θεμάτων στα οποία θα εξεταστεί.

ΠΙΝΑΚΑΣ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ

ΕΙΣΑΓΩΓΗ	
Εισαγωγή	6
ΚΕΙΜΕΝΑ	
Ενότητα 11 ^η	9
Ενότητα 12 ^η	21
Ενότητα 13 ^η	35
Ενότητα 14 ^η	47
Ενότητα 15 ^η	56
Ενότητα 16 ^η	77
Ενότητα 17 ^η	88
Ενότητα 18 ^η	100
Ενότητα 19 ^η	111
Ενότητα 20 ^η	124

ΠΟΛΙΤΙΚΑ

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Στα «Ηθικά Νικομάχεια», βιβλίο Β΄ ομιλεί για τις ηθικές αρετές του ανθρώπου (σωφροσύνη, φρόνηση, δικαιοσύνη).

- **Σκοπός:** Για να γίνουμε καλύτεροι πολίτες, για να λειτουργούμε καλύτερα μέσα στην πόλη.

Η ηθική φιλοσοφία είναι μέρος της πολιτικής φιλοσοφίας.

- **Περιεχόμενο των «Πολιτικών»**

α) Γένεση της πόλης.

β) Περιεχόμενο της έννοιας πολίτης.

γ) » » » «πολίτευμα» (πολιτεία).

δ) Είδη πολιτευμάτων.

ε) Θέματα σχετικά με τη διακυβέρνηση της πόλης.

στ) Θέματα παιδείας, εκπαίδευσης.

- **Πόλις (= κράτος)**

Είναι μία κοινωνία που την αποτελούν άρχοντες και αρχόμενοι.

Είναι ένα **όλον** που το αποτελούν **μέρη**· τα μέρη δε χάνουν μέσα στο όλον τη δική τους φυσιογνωμία.

- **Στόχος**

Η **ευδαιμονία**· αυτό είναι αποτέλεσμα **αυτάρκειας** (της απόλυτης ανεξαρτησίας).

Εισαγωγή: Ερωτήσεις

1. α) Πώς νομίζετε ότι εξηγείται ο τίτλος αυτού του έργου του Αριστοτέλη;

β) Να δώσετε με λίγα λόγια το περιεχόμενο του έργου.

2. Ο Αριστοτέλης τελειώνοντας τα Ἠθικὰ Νικομάχεια γράφει: «Τώρα που μιλήσαμε για όλα αυτά, είναι η ώρα να μιλήσουμε και για νόμους και πολιτεύματα».

α) Σε ποια θέματα αναφέρεται με το «όλα αυτά»,

β) Ποια σχέση πολιτικής και ηθικής προκύπτει από την παραπάνω δήλωση του Αριστοτέλη;

3. Ποια σημασία έχει η λέξη πόλις στον αρχαίο ελληνικό λόγο και ποιο είναι το συγκεκριμένο περιεχόμενό της στα Πολιτικά του Αριστοτέλη;

4. Ποιος είναι ο στόχος της «πόλης» κατά τον Αριστοτέλη και ποια σχέση έχει αυτός με την «αυτάρκειά» της;

ΕΝΟΤΗΤΑ 20^η

Οι στόχοι της παιδείας

I. ΣΧΟΛΙΑ

Προτεινόμενοι στόχοι

Να κατανοήσουν οι μαθητές τις θέσεις του Αριστοτέλη

- ότι η εκπαίδευση και γενικότερα η παιδεία των πολιτών είναι ευθύνη της πολιτείας (42),
- ότι αυτή η εκπαίδευση έχει ως σκοπό τη διαμόρφωση της προσωπικότητας των πολιτών,
- ότι η παιδεία πρέπει να έχει στόχο την άσκηση στην αρετή.

Επισημάνσεις

Θα είναι παιδαγωγικά χρήσιμο να κατανοήσουν οι μαθητές ποιοι είναι οι στόχοι της παιδείας σύμφωνα με τον Αριστοτέλη και τους συγχρόνους του, να επισημάνουν τα κοινά στοιχεία στις διαφορετικές απόψεις που παρουσιάζονται, να αντιληφθούν πού οφείλονται οι διαφορές και να κατανοήσουν την πολυμορφία των απόψεων. Έτσι θα προσεγγίσουν και τον πολιτικό χαρακτήρα της παιδείας. Να κατανοήσουν ότι υπάρχουν αρχές στις πολιτικές κοινωνίες και σύμφωνα με αυτές διαμορφώνονται τα κριτήρια δημιουργίας των εκπαιδευτικών προγραμμάτων.

Ο Αριστοτέλης αναφέρεται στην παιδεία των ελεύθερων πολιτών και είναι σημαντικό ότι υποστηρίζει τη δημόσια εκπαίδευση αιώνες πριν από το γαλλικό διαφωτισμό και τη στιγμή που η ιδιωτική εκπαίδευση στην εποχή του ήταν πολύ ανεπτυγμένη. Είναι χρήσιμο να επισημανθεί στους μαθητές ότι ο Αριστοτέλης είχε τη δική του φημισμένη σχολή, το Λύκειο και με τη θέση του αυτή φαίνεται η διορατικότητά του αλλά και η πολιτική του υπόσταση.

42. Με την ερώτηση τίς ἔσται ἡ παιδεία θέτει την ουσία του προβλήματος, ενώ με την ερώτηση πῶς χρῆ παιδεύεσθαι την αξιολογική βάση του. Τέλος της παιδείας είναι η ευτυχισμένη ζωή (εὖ ζῆν), στην οποία οδηγείται ο πολίτης που έχει ασκηθεί με ευθύνη της πολιτείας (ταύτην -τὴν παιδείαν- κοινὴν ποιητέον) στην αρετή (ἀσκεῖν δεῖ τὰ τείνοντα πρὸς ἀρετήν).

ΚΕΙΜΕΝΟ

Α' Νομοθετική ρύθμιση της παιδείας

Ἔστι μὲν οὖν νομοθετητέον περὶ παιδείας(1) καὶ ταύτην κοινὴν ποιητέον, φανερόν· τίς δ' ἔσται ἡ παιδεία καὶ πῶς χρὴ παιδεύεσθαι, δεῖ μὴ λανθάνειν.

Β' Διαφορετικές απόψεις για το περιεχόμενο της παιδείας (α' - ε')

Νῦν γὰρ ἀμφισβητεῖται περὶ τῶν ἔργων. Οὐ γὰρ ταῦτ' ἅπαντες ὑπολαμβάνουσι δεῖν μανθάνειν τοὺς νέους οὔτε πρὸς ἀρετὴν οὔτε πρὸς τὸν βίον τὸν ἀριστον(2), οὐδὲ φανερόν ποτερον πρὸς τὴν διάνοιαν πρέπει μᾶλλον ἢ πρὸς τὸ τῆς ψυχῆς ἦθος· ἔκ τε τῆς ἐμποδῶν παιδείας(3) ταραχώδης ἢ σκέψις καὶ δῆλον οὐδέν ποτερον ἀσκεῖν δεῖ τὰ χρήσιμα πρὸς τὸν βίον ἢ τὰ τείνοντα πρὸς ἀρετὴν ἢ τὰ περιττὰ (πάντα γὰρ εἴληφε ταῦτα κριτὰς τινας)· περὶ τε τῶν πρὸς ἀρετὴν οὐθέν ἐστιν ὁμολογούμενον (καὶ γὰρ τὴν ἀρετὴν οὐ τὴν αὐτὴν εὐθὺς πάντες τιμῶσιν(4) , ὥστ' εὐλόγως διαφέρονται καὶ πρὸς τὴν ἀσκησιν αὐτῆς).

ΕΡΜΗΝΕΥΤΙΚΑ ΣΧΟΛΙΑ

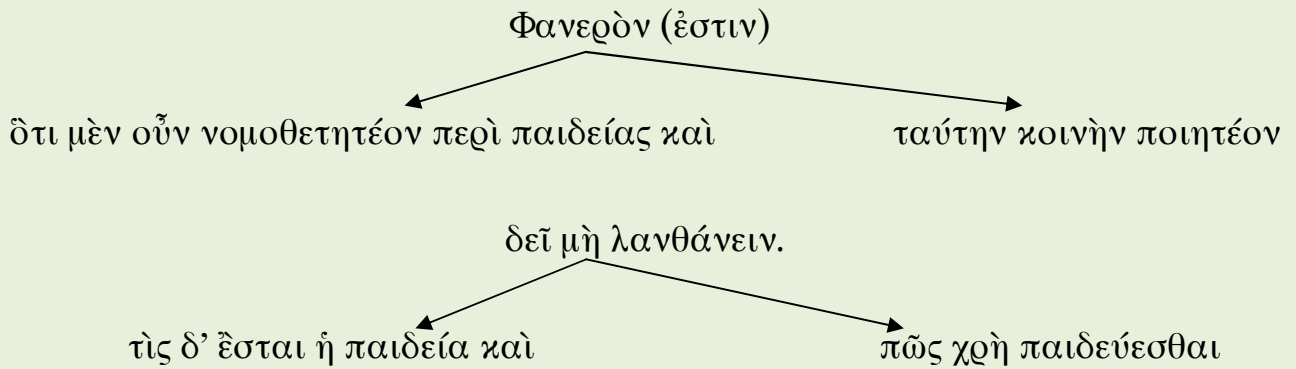
ΣΧΟΛΙΑ ΑΠΟ ΤΟ ΒΙΒΛΙΟ ΤΟΥ ΚΑΘΗΓΗΤΗ

1) **περί παιδείας:** «Η σπουδαιότερη υπόθεση της πόλης είναι η προσεκτικά σχεδιασμένη αγωγή της νεολαίας: «Η ασφαλέστερη εγγύηση για τη σταθερότητα ενός κράτους, η οποία γενικώς παραμελείται, είναι η αγωγή των πολιτών σύμφωνα με το πνεύμα του πολιτεύματος. Γιατί ακόμη και οι χειρότεροι νόμοι, οι οποίοι ίσως και να θεσπίστηκαν με συμφωνία όλων των πολιτών που έχουν δικαίωμα ψήφου, είναι εντελώς άχρηστοι, αν οι πολίτες δεν έχουν εξοικειωθεί με το πολίτευμα μέσα από εθισμό και αγωγή». Ο νομοθέτης επιδιώκει να εξευγενίσει τους πολίτες εθίζοντάς τους: αν δεν ακολουθήσει τη σωστή μέθοδο γι' αυτό, αποτυγχάνει: αυτή είναι η διαφορά ανάμεσα στο καλό και στο λαθεμένο πολίτευμα».

Αν η αγωγή της νεολαίας αφηθεί στην ιδιωτική πρωτοβουλία, οι πολίτες διασπώνται: «Εκείνοι οι οποίοι έχουν πολλά αγαθά, είτε δύναμη είτε πλούτο είτε οπαδούς, δεν θέλουν ούτε μπορούν να υποταχτούν στην εξουσία του κράτους. Αυτό αρχίζει από το σπίτι, γιατί όταν τα παιδιά έχουν μεγαλώσει στην πολυτέλεια, στο σχολείο μαθαίνουν να μην υπακούουν πια». Σημαντικότερη όμως από την περυσιακή ισότητα είναι η «ισότητα των πολιτών στην προσπάθεια απόκτησης εξουσίας: μια τέτοια ισότητα δεν είναι δυνατή, αν οι άνθρωποι δεν διαπαιδαγωγηθούν επαρκώς από τους νόμους». Για τούτο το κράτος πρέπει να φροντίζει οπωσδήποτε για τη δημόσια ηθική: όποιος την έχει συνηθίσει από παιδί θα την υπομείνει ατάραχος. «Είναι δύσκολο να τηρήσει κανείς από νέος σωστή πορεία προς την ηθική αρετή, αν δεν μεγαλώσει σε ανάλογο σύστημα αγωγής. Οι περισσότεροι άνθρωποι δεν θεωρούν ευχάριστη μια ζωή με σωφροσύνη και σκληρή επιμονή, ιδίως οι νέοι. Για τούτο η αγωγή και οι ασχολίες της νεολαίας πρέπει να ορίζονται από το νόμο: γιατί αυτό με το οποίο εξοικειώνεται κανείς δεν το αισθάνεται ως κάτι καταπιεστικό».

II. ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ

Α' Νομοθετική ρύθμιση της παιδείας

Β' Διαφορετικές απόψεις για το περιεχόμενο της παιδείας (α' - ε')

Οὐ γὰρ ταῦτ' ἅπαντες ὑπολαμβάνουσι δεῖν μανθάνειν τοὺς νέους

α) οὔτε πρὸς ἀρετὴν

β) οὔτε πρὸς τὸν βίον τὸν ἄριστον,

γ) οὐδὲ φανερόν ποτερον

πρὸς τὴν διάνοιαν πρέπει μᾶλλον

ἢ πρὸς τὸ τῆς ψυχῆς ἦθος

ἐκ τε τῆς ἐμποδῶν παιδείας ταραχώδης ἢ σκέψις

ε) δῆλον οὐδέν ποτερον ἀσκεῖν δεῖ

τὰ χρήσιμα πρὸς τὸν βίον

ἢ τὰ τείνοντα πρὸς ἀρετὴν

ἢ τὰ περιττὰ

III. ΜΕΤΑΦΡΑΣΗ

ΚΕΙΜΕΝΟ	ΜΕΤΑΦΡΑΣΗ
<p>Ὅτι μὲν οὖν νομοθετητέον περὶ παιδείας καὶ ταύτην κοινὴν ποιητέον, φανερὸν· τὶς δ' ἔσται ἡ παιδεία - καὶ πῶς χρὴ παιδεύεσθαι, δεῖ μὴ λανθάνειν. Νῦν γὰρ ἀμφισβητεῖται - περὶ τῶν ἔργων. Οὐ γὰρ ταῦτ' ἅπαντες ὑπολαμβάνουσι δεῖν μανθάνειν τοὺς νέους οὔτε πρὸς ἀρετὴν - οὔτε πρὸς τὸν βίον τὸν ἄριστον,</p>	<p>Ὅτι πρέπει λοιπὸν να ορίσουμε νόμους που να ρυθμίζουν την παιδεία και ὅτι πρέπει να εἶναι ἴδια για ὅλους, ἐγινε φανερό· ποιος θα πρέπει να εἶναι ο χαρακτήρας αυτῆς της παιδείας και πῶς πρέπει αυτή να ασκείται, δεν πρέπει να διαφύγουν την προσοχή μας. Γιατί τώρα υπάρχουν διαφορετικὲς αντιλήψεις ὡς πρὸς το εκπαιδευτικὸ πρόγραμμα. Δεν ἔχουν πράγματι ὅλοι την ἴδια γνώμη τι πρέπει να μαθαίνουν οἱ νέοι εἴτε πρὸς την κατεύθυνση της κατάκτησης της ἀρετῆς εἴτε πρὸς την κατεύθυνση του καλύτερου</p>

ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ ΣΤΙΣ ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ ΤΟΥ ΣΧΟΛΙΚΟΥ ΒΙΒΛΙΟΥ

ΑΠΟ ΤΟ ΒΙΒΛΙΟ ΤΟΥ ΚΑΘΗΓΗΤΗ

1) Κατά τη συζήτηση του θέματος αυτού οι μαθητές καλούνται, στην πραγματικότητα, να αντιληφθούν και να υποστηρίξουν τη γνώμη ότι η παιδεία είναι ένα κατ' εξοχήν πολιτικό θέμα, όχι μόνο με το νόημα ότι πρέπει να κινεί το ενδιαφέρον του πολιτικού και του νομοθέτη, αλλά - κυρίως - με το νόημα ότι είναι θέμα με τεράστια σημασία για τη συνολική ζωή του κράτους, αλλά και κάθε πολίτη ξεχωριστά, αφού καθορίζει το παρόν και προδιαγράφει το μέλλον του.

Τόσο λοιπόν ως γενικό θέμα όσο και ως συγκεκριμένα επιμέρους θέματα της παιδείας δεν μπορεί με κανέναν τρόπο να λείπει από κάθε έργο γενικότερης πολιτικής θεωρίας. Αξιοπρόσεκτη είναι η παρατήρηση του Αριστοτέλη (τη διαβάζουμε στο κείμενο του πρώτου ερμηνευτικού σχολίου) ότι η φροντίδα για την παιδεία είναι προς το συμφέρον του συγκεκριμένου πολιτεύματος της πόλης(= του κράτους), δεδομένου ότι οι νέοι (πρέπει να) παίρνουν μόρφωση ταιριαστή με το πολίτευμα της πόλης τους. Αν αυτό θέλει να πει ότι στα δημοκρατικά πολιτεύματα η παιδεία (πρέπει να) είναι δημοκρατική, στα ολιγαρχικά ολιγαρχική κ.ο.κ., αξίζει, πράγματι, να προκληθεί μεταξύ των μαθητών μια συζήτηση πάνω στο συγκεκριμένο θέμα.

2. α) Η σοβαρή απασχόληση με το θέμα της παιδείας των νέων είναι βασική υποχρέωση των πολιτικών και των νομοθετών, αφού η παραμέληση της βλάπτει το ίδιο το πολίτευμα των πόλεων(=κρατών).

β) Η παιδεία μàs ασκεί στα έργα της αρετής.

γ) Για να επιτευχθεί ο στόχος που έχει η κάθε πόλη (=κράτος), η παιδεία των νέων πρέπει να είναι μία και η ίδια, κοινή, για όλους.

δ) Η προηγούμενη διαπίστωση οδηγεί υποχρεωτικά στο συμπέρασμα ότι η παιδεία πρέπει να είναι υπόθεση του δημοσίου (= πρέπει να γίνεται με ένα δημόσιο, κοινό για όλους σύστημα).

IV. ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ

Ερμηνευτικές ερωτήσεις

1. Ο Αριστοτέλης υποστηρίζει τον δημόσιο ή τον ιδιωτικό χαρακτήρα της εκπαίδευσης της εποχής του; Από ποια σημεία του κειμένου φαίνεται αυτό;
2. Ποιους υπονοεί ο Αριστοτέλης ότι πρέπει να ορίσουν νόμους για την παιδεία (νομοθετητέον περὶ παιδείας) και ποια πολιτική θέση διατυπώνει με την έκφραση κοινήν ποιητέον;
3. Ο Αριστοτέλης αναφέρεται στις διαφορετικές απόψεις που διατυπώνονται σχετικά με το στόχο και το περιεχόμενο της παιδείας. Να γράψετε ποιες ήταν αυτές οι απόψεις και πού οφείλονταν, κατά την κρίση σας, οι διαφορές.
4. Ποιες απόψεις του Αριστοτέλη για τη διαμόρφωση του ηθικού χαρακτήρα του ανθρώπου διακρίνετε στο κείμενο;
5. Ποιο κριτήριο επιλογής «διδασκτέας ύλης» δέχεται καταρχήν ο Αριστοτέλης και πώς αντιμετωπίζει την καλλιέργεια του νου μέσα από τα εκπαιδευτικά προγράμματα της εποχής του;
6. Ποιες είναι κατά τον Αριστοτέλη οι κατευθύνσεις που θα διαμορφώσουν την προσωπικότητα του μαθητή της εποχής του;
7. Ο Αριστοτέλης θεωρεί ότι η πολιτεία οφείλει να επιδιώκει για τους νέους της την αρετή με σκοπό να διαμορφώσει ηθικά τον χαρακτήρα τους. Ποιες δυσκολίες περιγράφει για την επίτευξη αυτού του σκοπού;
8. Να εξηγήσετε τι επιδιώκει ο Αριστοτέλης να κατανοήσουν οι συμπολίτες του, όταν αντιπαραθέτει την έκφραση τὰ τείνοντα πρὸς τὴν ἀρετὴν στην έκφραση τὰ χρήσιμα πρὸς τὸν βίον και τὰ περιττά και ποια σχέση έχει η θέση που εκφράζει με το εκπαιδευτικό σύστημα που προτείνει.

V. ΛΕΞΙΛΟΓΙΚΕΣ ΑΣΚΗΣΕΙΣ

1. Να αντιστοιχίσετε τις λέξεις της στήλης Α με εκείνες από τη στήλη Β με τις οποίες έχουν ετυμολογική συγγένεια:

1. ἀμφισβητεῖται	α) νους
2. νομοθετητέον	β) εξομολόγηση
3. εὐλόγως	γ) συμμετοχή
4. ἀσκεῖν	δ) λογίδριο
5. παιδεία	ε) εύχρηστος
6. μετέχειν	στ) ἀμφισβήτηση
7. χρησίμων	ζ) νομοθετώ
8. ὁμολογούμενον	η) εξάσκηση
9. διάνοιαν	θ) εκπαιδευτικός

2. Να βρείτε μέσα από το κείμενο ή να σχηματίσετε, όπου δεν υπάρχουν, τα αντώνυμα των φράσεων που ακολουθούν:

δῆλον, φανερόν τὰ χρήσιμα πρὸς τὸν βίον τὰ τείνοντα πρὸς ἀρετὴν ἐλευθερίων ταραχώδης διηρημένον πάντες τὸν βίον τὸν ἄριστον	
--	--

3. (παιδεία) παιδεύω/-ομαι: Να δώσετε τη σημασία των λέξεων στο κείμενο και να εξηγήσετε με ποιες σημασίες χρησιμοποιούνται σήμερα.

ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ

1	1	2	3	4	5	6	7	8	9
	στ	ξ	δ	η	θ	γ	ε	β	α

2	ἄδηλον	τὰ περιττά πρὸς κακίαν	ἀνελευθεριῶν
	ἡμερος	ἀδιαίρετον	οὐδένες	... τὸν χεῖριστον

3. (παιδεία) παιδεύω/-ομαι: Στο κείμενο: ασκούμεαι.

Σήμερα: υποβάλλω κάποιον σε κόπους, σε ταλαιπωρίες· ταλαιπωρώ, βασανίζω. Εξετάζω ένα θέμα με βασανιστική προσπάθεια. Εκπαιδεύω, ανατρέφω.

(Λεξικό της κοινής νεοελληνικής γλώσσας, ΑΠΘ, Ίδρυμα Μ. Τριανταφυλλίδη)

ΑΠΟΛΥΤΗΡΙΕΣ ΕΞΕΤΑΣΕΙΣ Γ' ΤΑΞΗΣ

ΗΜΕΡΗΣΙΟΥ ΕΝΙΑΙΟΥ ΛΥΚΕΙΟΥ

ΠΕΜΠΤΗ 1 ΙΟΥΝΙΟΥ 2006

Διδαγμένο κείμενο

Αριστοτέλους Πολιτικά Θ' 2.1-4

Ἔστι μὲν οὖν νομοθετητέον περὶ παιδείας καὶ ταύτην κοινὴν ποιητέον, φανερόν· τίς δ' ἔσται ἡ παιδεία καὶ πῶς χρὴ παιδεύεσθαι, δεῖ μὴ λανθάνειν. Νῦν γὰρ ἀμφισβητεῖται περὶ τῶν ἔργων. Οὐ γὰρ ταῦτά πάντες ὑπολαμβάνουσι δεῖν μανθάνειν τοὺς νέους οὔτε πρὸς ἀρετὴν οὔτε πρὸς τὸν βίον τὸν ἄριστον, οὐδὲ φανερόν· πότερον πρὸς τὴν διάνοιαν πρέπει μᾶλλον ἢ πρὸς τὸ τῆς ψυχῆς ἦθος· ἔκ τε τῆς ἐμποδῶν παιδείας ταραχώδης ἢ σκέψις καὶ δῆλον οὐδὲν πότερον ἀσκεῖν δεῖ τὰ χρήσιμα πρὸς τὸν βίον ἢ τὰ τείνοντα πρὸς ἀρετὴν ἢ τὰ περιττὰ (πάντα γὰρ εἴληφε ταῦτα κριτὰς τινας)· περὶ τε τῶν πρὸς ἀρετὴν οὐθέν ἐστιν ὁμολογούμενον (καὶ γὰρ τὴν ἀρετὴν οὐ τὴν αὐτὴν εὐθὺς πάντες τιμῶσιν, ὥστ' εὐλόγως διαφέρονται καὶ πρὸς τὴν ἄσκησιν αὐτῆς). Ἔστι μὲν οὖν τὰ ἀναγκαῖα δεῖ διδάσκεισθαι τῶν χρησίμων, οὐκ ἄδηλον· ὅτι δὲ οὐ πάντα, διηρημένων τῶν τε ἐλευθερίων ἔργων καὶ τῶν ἀνελευθερίων φανερόν, καὶ ὅτι τῶν τοιούτων δεῖ μετέχειν ὅσα τῶν χρησίμων ποιήσει τὸν μετέχοντα μὴ βάνουσον. Βάνουσον δ' ἔργον εἶναι δεῖ τοῦτο νομίζειν καὶ τέχνην ταύτην καὶ μάθησιν, ὅσαι πρὸς τὰς χρήσεις καὶ τὰς πράξεις τὰς τῆς ἀρετῆς ἄχρηστον ἀπεργάζονται τὸ σῶμα τῶν ἐλευθέρων ἢ τὴν διάνοιαν.

A. Από το κείμενο που σας δίνεται, να μεταφράσετε στο τετράδιό σας το απόσπασμα: «ὅτι μὲν οὖν νομοθετητέον ... ἄσκησιν αὐτῆς». Μονάδες 10

B. Να γράψετε στο τετράδιό σας τις απαντήσεις των παρακάτω ερωτήσεων:

B1. «τίς δ' ἔσται ... ἄσκησιν αὐτῆς»: Ποια ερωτήματα θέτει ο Αριστοτέλης ως προς τους στόχους της παιδείας, και πῶς ανταποκρίνεται σε αυτά η «ἐμποδῶν παιδεία» σύμφωνα με τα δεδομένα του κειμένου; Μονάδες 10

B2. Ποια παιδεία θεωρείται κατά τον Αριστοτέλη αντάξια του ελεύθερου πολίτη, σύμφωνα με τα δεδομένα του κειμένου; Μονάδες 10

B3. «Ὅτι μὲν οὖν νομοθετητέον ... ἄσκησιν αὐτῆς»: Με βάση το απόσπασμα του πρωτότυπου κειμένου και το μεταφρασμένο κείμενο που ακολουθεί να εξηγήσετε γιατί ο Αριστοτέλης θεωρεί επιτακτική την ανάγκη να ρυθμίσει ο νομοθέτης τα της παιδείας της πόλεως.

Αριστοτέλους Πολιτικά Α2, 16

14. [...] Ο άνθρωπος, από την άλλη, γεννιέται εφοδιασμένος από τη φύση με όπλα για να υπηρετήσει τη φρόνηση και την αρετή, που όμως μπορεί να τα χρησιμοποιήσει εξ ολοκλήρου και για αντίθετους σκοπούς. Γι' αυτό ο δίχως αρετή άνθρωπος είναι από όλα τα όντα το πιο ανόσιο και το πιο άγριο, το χειρότερο από όλα στις ερωτικές απολαύσεις και στις απολαύσεις του φαγητού. Η δικαιοσύνη είναι στοιχείο συστατικό της πόλης· είναι αυτό που συγκρατεί την τάξη στην πολιτική κοινωνία. Μονάδες 10

B4. Ο Αριστοτέλης στο Λύκειο: Ποιες οι συνθήκες υπό τις οποίες εργάστηκε εκεί και ποιο το έργο που παρήγαγε την περίοδο αυτή; Μονάδες 10

B5. Να γράψετε δυο ομόρριζες λέξεις της αρχαίας ή της νέας ελληνικής γλώσσας, απλές ή σύνθετες, για καθεμιά από τις παρακάτω λέξεις του κειμένου:

λανθάνειν, μανθάνειν, εἵληφε, διαφέρονται, νομίζειν. Μονάδες 10

Γ. Αδίδακτο κείμενο

Ξενοφώντος Συμπόσιον 2.10

Καὶ ὁ Ἀντισθένης, Πῶς οὖν, ἔφη, ὦ Σώκρατες, οὕτω γινώσκων οὐ καὶ σὺ παιδεύεις Ξανθίππην, ἀλλὰ χρῆ γυναικὶ τῶν οὐσῶν, οἶμαι δὲ καὶ τῶν γεγενημένων καὶ τῶν ἔσομένων, χαλεπωτάτη;

Ὅτι, ἔφη, ὄρῳ καὶ τοὺς ἵππικοὺς βουλομένους γενέσθαι οὐ τοὺς εὐπειθεστάτους ἀλλὰ τοὺς θυμοειδεῖς ἵππους κτωμένους. νομίζουσι γάρ, ἦν τοὺς τοιοῦτους δύνωνται κατέχειν, ῥαδίως τοῖς γε ἄλλοις ἵπποις χρήσεσθαι. καὶ γὰρ δὴ βουλόμενος ἀνθρώποις χρῆσθαι καὶ ὁμιλεῖν ταύτην κέκτημαι, εὖ εἰδὼς ὅτι εἰ ταύτην ὑποίσω, ῥαδίως τοῖς γε ἄλλοις ἅπασιν ἀνθρώποις συνέσομαι.

ἵππικὸς = ἰκανὸς ἰπέας

Γ1. Να μεταφράσετε στο τετράδιό σας το κείμενο. Μονάδες 20

Γ2.α. Να γράψετε τους ζητούμενους τύπους για καθεμιά από τις παρακάτω λέξεις του κειμένου:

ἔφη : το δεύτερο ενικό πρόσωπο προστακτικής ενεστώτα.

γιγνώσκων : το δεύτερο πληθυντικό πρόσωπο οριστικής παρακειμένου στην ίδια φωνή.

ὄρῳ : το δεύτερο ενικό πρόσωπο παρατατικού στην ίδια φωνή.

νομίζουσι : το τρίτο πληθυντικό πρόσωπο οριστικής μέλλοντα στην ίδια φωνή.

κατέχειν : το τρίτο ενικό πρόσωπο υποτακτικής αορίστου β' στην ίδια φωνή.

Μονάδες 5

Γ2.β. Να γράψετε τους ζητούμενους τύπους για καθεμιά από τις παρακάτω λέξεις του κειμένου:

σὺ : τη δοτική πληθυντικού αριθμού του ίδιου προσώπου.

γυναικὶ : την κλητική ενικού αριθμού.

θυμοειδεῖς : την ονομαστική ενικού αριθμού του ουδετέρου γένους.

ἵππους : τη δοτική ενικού αριθμού.

ἅπασιν : τη γενική ενικού αριθμού του θηλυκού γένους.

Μονάδες 5

Γ3.α. Να προσδιορίσετε τη συντακτική θέση των παρακάτω λέξεων:

γυναικί, τῶν οὐσῶν, κτωμένους, χρῆσθαι, εὖ, ἅπασιν.

Μονάδες 6

Γ3.β. «Ὅτι, ἔφη, ὄρῳ ... συνέσομαι»: Να βρεθούν οι υποθετικοί λόγοι του αποσπάσματος και να αναγνωριστεί το είδος τους.

Μονάδες 4

ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ

B.1. α) Δες διάγραμμα «B' Διαφορετικές απόψεις για το περιεχόμενο της παιδείας (α' - δ').

β) **έμποδών παιδεία:** Δες 3^ο σχόλιο του σχολικού βιβλίου.

B.2. α) Δες διάγραμμα «Γ' Τι πρέπει να διδάσκονται τα παιδιά».

β) Δες 3β ερμηνευτικά σχόλια από το βιβλίο του καθηγητή.

B.3. α) Δες 1^ο σχόλιο του σχολικού βιβλίου.

β) Δες 1^ο ερμηνευτικά σχόλια από το βιβλίο του καθηγητή.

B.4. Σχολικό βιβλίο σ. 145 -146.

B.5.

λανθάνειν	λάθος, αλήθεια
μανθάνειν	μάθηση, μαθητής
εἴληφε	λήψη, λαβή
διαφέρονται	διαφορά, φορέας
νομίζειν	νόμισμα, νομισματοκοπείο

ΑΔΙΔΑΚΤΟ ΚΕΙΜΕΝΟ

ΜΕΤΑΦΡΑΣΗ

Και τότε ο Αντισθένης είπε: «Πώς λοιπόν, Σωκράτη, αν και έχεις τέτοια άποψη δεν εκπαιδεύεις και συ την Ξανθίππη, αλλά έχεις τη χειρότερη γυναίκα από όσες υπάρχουν, νομίζω δε και από όσες υπήρξαν και από όσες θα υπάρξουν;»

«Γιατί είπε, βλέπω πως και εκείνοι που θέλουν να γίνουν ικανοί ιππείς δεν παίρνουν τα πιο υπάκουα αλλά τα πιο ατίθασα (νευρικά) άλογα. Γιατί νομίζουν ότι, εάν μπορούν να εξουσιάσουν αυτά, εύκολα θα χρησιμοποιήσουν (θα εξουσιάσουν) τα άλλα άλογα. Και εγώ λοιπόν, επειδή θέλω να συναναστρέφομαι και να συνομιλώ με τους ανθρώπους έχω αυτή (την Ξανθίππη), γνωρίζοντας καλά ότι, εάν θα υποφέρω αυτήν, εύκολα θα συνυπάρξω και με όλους τους άλλους ανθρώπους.

Γ2. α.

ἔφη	φάθι
γιγνώσκων	ἐγνώκατε
ὄρῳ	ἑώρας
νομίζουσι	νομιοῦσι
κατέχειν	κατάσχη

Γ2. β.

σύ	ὑμῖν
γυναικί	γύναι
θυμοειδεῖς	θυμοειδές
ἵππους	ἵππῳ
ἅπασιν	ἅπάσης

Γ.3.α

γυναικί	αντικείμενο στο ρήμα χεῖν
---------	---------------------------

τῶν οὐσῶν	επιθετική μετοχή, γενική διαιρετική στο χαλεπωτάτη
κτωμένους	κατηγορηματική μετοχή από το ρήμα ὄρω· αναφέρεται στο αντικείμενο του ρήματος τούς βουλομένους
χρηῆσθαι	τελικό απαρέμφατο, αντικείμενο στο βουλομένους
εὖ	επιρρηματικός προσδιορισμός του τρόπου στο εἶδός
ἅπασιν	κατηγορηματικός προσδιορισμός στο ἄνθρώποις

Γ.3.β

Υπόθεση	Απόδοση	Είδος
ἦν δύνωνται	χρήσεσθαι	Προσδωκόμενο
εἰ ὑποίσω	συνέσομαι	Πραγματικό